

Çatalburun Köpekleri ve Irk Özellikleri

Metin PETEK¹ Deniz DİNÇEL¹

Geliş Tarihi: 06.03.2012
Kabul Tarihi: 12.06.2012

Özet: Türkiye'ye özgü lokal bir köpek ırkı olan Çatalburun köpekleri Tarsus ve çevresinde av köpeği olarak yıllardır yetiştirilmektedir. Irk tescilinin yapılmamış olması dolayı Amerikan ve İngiliz Köpek Kulüpleri gibi uluslararası kaynaklarda yerini alamayan Çatalburun köpekleri halk arasında Türk Pointer'i olarak tanımaktadır. Morfolojik ve fizyolojik özelliklerinin belirlenerek ırk tescilinin yapılması ve bu ırk hakkında daha fazla bilgiye sahip olunması açısından yeni ve çok sayıda yapılacak çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çatalburun, köpek, ırk özellikleri.

Catalburun Dogs and Breed Characteristics

Abstract: Catalburun dog also known as Turkish Pointer is a breed of dog which originated from Tarsus (Southern Turkey). It is primarily used as a hunting dog in Tarsus and nearby. It is not approved by American and British Kennel Club for a pure dog breed. Further investigation required to determine morphological and physiological traits of Catalburun dogs.

Key Words: Catalburun dogs, breed characteristics.

Giriş

Çatalburun köpekleri Türkiye'ye özgü lokal bir ırk olup, av ve spor köpekleri grubunda yer almaktadır. Tarsus ve çevresinde Çatalburun ırkı köpeklerin varlığı 1930'lu yıllardan bu yana bilinmektedir³. Av köpeği olarak yoğun ilgi gören Çatalburun köpeklerinin ana vatani konusunda netleşmiş bilimsel veriler mevcut olmasa da bu ırkın Anadolu kökenli olduğu, hatta Eshab-ı Kehf ve Yedi Uyurlar (M.S. 298) anlatılarında geçen Yedi Uyurların yanında bulunan köpek olan Kıtımır'ın, halk arasında bir Çatalburun olduğuna inanılmaktadır¹². Paris'teki Louvre Müzesinde sergilenmekte olan ve 1600'lü yıllarda yapılmış yağlı boya Çatalburun Av Köpeği resmi de, bu ırkın çok eski yıllara uzanan bir geçmişi olduğunun göstergesidir. Çatalburun ırkı köpekler ile İspanyollar Navarro Pointerleri birbirine çok benzeme-

diği bildirilmektedir⁵. Yine aynı kaynaktaki⁵ İspanyolların resmi kaynaklarında bu köpeklerin Emevi-Abbasi Döneminde İber Yarımadasına Araplar tarafından getirildiği belirtilmiştir. Yüzyıllardır İspanya'da tanınmakta olan bu köpek aynı zamanda Old Spanish Pointer, Navarro Pointer, Pachon de Victoria, Pachon Navarro olarak da isimlendirilmektedir. Türkiye'de ise avcılar ve köpek severler tarafından Türk Pointer'i olarak da isimlendirilmektedir. Bu çalışma Türkiye'ye özgü önemli bir köpek ırkı olan ve sayıca oldukça azalmış bulunan Çatalburun köpeklerinin genel ırk özellikleri hakkında bilgi sunmak amacı ile hazırlanmıştır.

Çatalburun Irkı Köpeklerin Genel Özellikleri

Tanınan isimleri: Türk Pointeri, Tarsuslu Çatalburun, Çatal burun.

¹ Uludağ Üniversitesi Zootekni Anabilim Dalı. petek@uludag.edu.tr

Tüy rengi: Erkeklerde kahve-beyaz, dişilerde kahve-beyaz ve düz kahverengi en yaygın olanıdır.

Anavatanı ve kullanım alanı: Türkiye, Av köpeği ve spor köpeği

Ortalama Yaşam Süresi: 10-13 yıl

Kilo; Erkek/Dişi: 16-25/14-22 kg

Boy; Erkek/Dişi: 45-63/46-62 cm⁶.

Burun yapısı: Ortadan ikiye bölünmüş gibi duran ırka özgü burun yapısından dolayı çatalburun denilmektedir. Koklama duyusu çok iyi gelişmiş olup, avını arayıp bulma ve kaldırmak konusunda çok yeteneklidir¹³.

Çene yapısı: Dişilerin tamamında çene yapısı makas tipinde olup üst çene alt çeneye kenetlenmiş yapıdadır. Erkeklerin çene yapısı ise %95'i makas konumlu, %5 oranında ise alt çenenin kısa konumlu, yani alttan meyilli çene yapısında olduğu belirlenmiştir⁴.

Tüy yapısı ve rengi: Erkeklerde kahve-beyaz, dişilerde kahve-beyaz ve düz kahverengi en fazla karşılaşılan tür rengidir. Tüy özellikleri açısından erkek ve dişi bireylerin büyük çoğunluğunu ince tüylüdür¹⁰.

Dudak Yapısı: Üst dudak yapılarının, erkeklerde %16 oranında ayırık, %84 oranında normal; fakat burun deliklerinin aralıklı olduğu tespit edilmiştir. Dişilerde ise %4 oranında ayırık, %6 oranında normal; fakat burun deliklerinin aralıklı olduğu belirlenmiştir³.

Göz ve Burun Rengi: Dişi ve erkeklerin genelinde göz renginin bal sarısı, burun renginin ise kahverengi olduğu tespit edilmiştir. Düşük düzeyde gözleri kahverengi ve siyah, burnu ten rengi olan köpeklere rastlanmıştır. Tüy rengi siyah olan bireylerde burun ve göz renginin de siyah olduğu belirlenmiştir.

Ferma özelliği: Ferma avın yerini bulup belirleyerek avı ürkütmeden avcıyı haberdar edecek şekilde köpeğin yaptığı hareketler olarak tanımlanmaktadır. Ferma, çatalburun köpekleri tarafından iki şekilde yapılmaktadır. Erkeklerin % 90'i donarak ferma yapmakta, % 86'ı ayak kaldırarak ferma yapmaktadır. Hem ayak kaldırarak hem de donarak ferma yapan erkek sayısı % 76'dır. Dişilerde ferma hareketi ise % 88'inde donarak, % 80'inde ayak kaldırarak yapılmaktadır. Dişilerin her iki ferma şeklini gösterme oranı ise % 68'dir. Hem dişi hem erkek bireylerin tamamı her iki ferma şeklinden birini mutlaka yapmaktadır⁴.

Deri Esnekliği: Deri esnekliği Tarsus Çatalburun av köpekleri için karakteristik bir özel-

liktir. Deri vücut üzerine tam oturmuyormuş gibi görünmesine rağmen elle tutulduğunda çok esnek yapıda olduğu görülür. Erkeklerde % 92 oranında elle çekildiğinde esneme yapan deri özelliği görülmüştür. Erkeklerin % 5'inin normal, % 3'ünün derisinin ise gözle görülür şekilde döküm yaptığı belirlenmiştir. Dişi bireylerin %88'i esnek deri yapısında, %12'sinin ise normal deri yapısında olduğu belirlenmiştir¹².

Koku takibi: Koku takibi Tarsus Çatalburun av köpeği ırkı tarafından hem yerden hem de havadan yapılabilmektedir. Dişi ve erkek bireylerin havadan koku takibi yapma oranı % 79 olarak belirlenmiştir. Yerden koku takibi ise toplam % 95'dir. Bireylerin tamamında hem yerden hem havadan koku takibi % 70 oranındadır⁴. Koku alma yeteneklerinin mükemmel olması bu köpeklerin sadece av amaçlı değil, aynı zamanda narkotikte görevlendirilmek üzere yetiştirilmelerini sağlamıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Şube Müdürlüğü'nün özel olarak üretimi ve geliştirilmesi için Tarsus Belediyesi ile birlikte hazırladığı programla; dünyada ilk kez bu köpeklere narkotik dedektör köpeği eğitimi verilmeye başlanmış ve 3 ayda eğitimlerini tamamlayan narkotik köpeklerinden 46'sı, 28 ilde kadrolu görevde bulunmaktadır¹¹.

Sosyal İlişkiler: Sosyal bir hayvan olup, ev halkının dışındaki insanlarla da ve özellikle çocuklarla rahatlıkla pozitif ilişki kurabilirler. Çocuklarla oyunu sevmeleri bu ırkın hasta çocuklarla ilgili iyileştirme amacıyla eğitilip kullanılabileceğini göstermektedir¹.

Bekçilik: Çatalburun ırkında genel olarak bekçi köpeği özelliği olmadığı belirlenmiştir. Erkeklerin % 38'i, dişilerin ise % 36'sında ev bekçiliğini başarı ile yaptıkları belirlenmiştir. Özellikle geceleri, yabancılara karşı daha duyarlı davrandıkları ve havladıkları görülmüştür.

Saldırganlık: Genelde saldırgan bir eğilime sahip değildirler. Yapılan bir çalışmada bu ırk köpeklerde % 94 oranında saldırganlık olmadığı, % 6 ise saldırgan eğilimler görülmüştür. Saldırganlık kalıtsal bir özellik olmakla birlikte yetiştirme tarzı da önemlidir¹².

İrk Islahı ve Korunmasına Dönük Bilimsel Çalışmalar

Çatalburun ırkı köpeklerin ırk özelliklerinin tanımlanması ve saf olarak korunması ile ilgili olarak günümüze kadar fazlaca bilimsel çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmalardan birisinde halk elinde yapılan kontrolsüz birleştirmelere bağlı olarak ırk özelliklerini kaybetmiş olan "Tarsus çatalburun" köpeğinin ırk ıslahı ile ilgili

olarak, literatür ve bilimsel kaynak araştırmaları ve gen etütleri yapılmış, İstanbul üniversitesi Veteriner Fakültesi ve Tarsus Belediyesi ile koordineli çalışmalar neticesinde Türkiye'deki orijinale en yakın örnekleri tespit edilip toplanarak bir damızlık kolonisi oluşturulmuřtur⁸. Aynı şekilde ırk ıslahına dönük olarak ırk özelliklerinin tespit edilmesi amacı ile Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi tarafından da bir çalışma yürütülmüştür. Irka özgü köpek tipinin belirlenmesi amacı ile yapılan bu çalışmalarda genel olarak yönünden Çatalburun olarak isimlendirilen köpekler arasında özellikler morfolojik özellikler yönünden önemli farklılıklar olduğu ortaya konmuş, halk elinde proje yürütmenin genel zorlukları nedeni ile çalışmalar amacına tam olarak ulaşmadan sonuçlandırılmıřtır².

Tübitak-Bilim Adamı Yetiştirme Grubu'na 2001-2002 öğretim yılında bilgisayar, biyoloji, fizik, kimya, matematik, mühendislik ve yer bilimleri dallarında; 41 il ve KKTC'den olmak üzere toplam 193 okulun 521 projeye başvurduğu, araştırma projeleri yarışması düzenlenmiştir. Bu yarışmada İçel Tarsus Mustafa Kemal Anadolu Lisesi, “*Yeni bir köpek ırkı Tarsus Çatalburun Av Köpeğinin Nicel Özellikleri*” isimli proje ile biyoloji alanında birincilik ödülüne layık görülmüştür. Proje kapsamında; yaklaşık 225 köy dolaşılmış ve bölgedeki yaklaşık 80 adet Çatalburun fotoğraflanarak; boy, kilo, kuyruk ve kulak ölçüm sonuçlarını kaydedilerek bilimsel olarak ırk profili ortaya konulmuřtur⁵.

Kırmızıbayrak ve arkadaşları⁷ tarafından yapılan; 2 yaşlı, erişkin 13 erkek ve 8 dişi Çatalburun köpeğinin yer aldı bir çalışmada; köpeklerin ağırlıkları ölçülmüş ve sırasıyla vücut uzunluğu, baş uzunluğu, baş çevresi, kulaklar arası mesafe, kulak uzunluğu, çatal burun uzunluğu, bilek çevresi, omuz başı yüksekliği, göğüs derinliği ve genişliği ve çevresi, sağrı yüksekliği ve genişliği ölçülerek kayıt altına alınmıştır. Elde edilen değerler doğrultusunda, dişi ve erkek için ortalama ırk değerleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaya göre; vücut ağırlığı erkeklerde ortalama 23, dişilerde ise 19 kilogram civarındadır. Vücut uzunluğu erkek çatalburunlarda ortalama 55.5 cm iken, dişilerde 51 cm'dir. Baş uzunluğu erkeklerde 22 cm, dişilerde 20.25 cm kadar tespit edilirken, baş çevresi erkeklerde ortalama 41 cm, dişilerde ise 37 cm ölçülmüştür. İki kulak arası mesafe dişi ve erkeklerde ortalama 12 cm iken, ortalama kulak uzunlukları erkeklerde 16 cm, dişilerde 14.50 cm olarak kayıt edilmiştir. Çatal burunun uzun-

luğu (ortalama) 4 cm olan erkeklerde, bilek çevresi (ortalama) ise 11 cm olarak belirlenmiştir. Dişilerde ise bu oranlar; çatal burunun uzunluğu 3 cm, bilek çevresi 10 cm'dir. Omuz başı yüksekliği erkeklerde 54 cm, dişilerde ise 48.25 cm olarak ölçülmüştür. Erkek köpeklerde ortalama göğüs çevresi ve derinliği; 65.50 cm ve 21 cm olarak tespit edilirken, dişilerde bu özellikler sırasıyla 62.45 cm ve 20 cm olarak belirlenmiştir. Göğüs ve sağrı genişliği dişi ve erkek çatalburunlarda farklılık göstermezken, bu değerler sırasıyla ortalama 15 cm ve 14.50 cm civarındadır. Erkeklerde sağrı yüksekliği; dişilere oranla 1.50 cm daha uzun olarak 52 cm olarak kaydedilmiştir. Gözler arası mesafe ise erkeklerde ortalama 5.50 cm iken, dişilerde 4.75 cm'dir.

Günümüzde Durum

Türkiye'de yaşayan Çatalburun ırkı köpeklerin yaklaşık 200 adet kadar olduğu tahmin edilmektedir⁴. İklim ve arazi koşulları açısından daha çok Mersin ve çevre illerde talep gören ve yetiştirilen Çatalburun köpeklerinin 20 tanesi Tarsus Belediyesi'nin hayvan barınağı çatısı altında korumaya alınmıştır. Bir grup Çatalburun narkotik köpeği olarak kullanılırken geri kalan kısım ise halk elinde av köpeği olarak yetiştirilmeye devam etmektedir. Resmi olarak ırk tescilinin yapılmamış olması dolaylı Çatalburunlar; Amerikan ve İngiliz Köpek Kulüpleri gibi uluslararası literatürlerde yerini alamamıřtır⁹.

Sonuç

Çatalburun gibi yıllardır süren kontrolsüz birleştirmelere bağlı olarak aynı ırkın çok değişik örnekleri ile karşılaşıldığı ya da herhangi bir nedenle ırk tescili yapılmamış ırklarda öncelikle morfolojik ve fizyolojik özellikleri tespit edilerek fenotipik ve genotipik olarak bu ırk için ideal köpek tipinin ortaya konulması gerekmektedir. Sonrasında ideal özellikleri taşıyan köpekler üzerinde ırk tescilinin yapılması daha doğru olacaktır. Bu açıdan Çatalburun ırkı köpekler hakkında yeni ve fazla sayıda yapılacak çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

Kaynaklar

1. Anadolu Avcısı, 2007. Tarsus Çatalburun. Erişim: http://www.anadoluavcisi.com/tarsus_
2. Anonim, 21 Mart 2011. Çatalburun Köpekleri. Türkiye Köpek Irkları Çalıştay. İ.Ü.Köpek Psikolojisi ve Eğitimi Kulübü, İstanbul.

3. Catalburun.com, 28.10.2008. Çatalburun Yerli Köpek Irkı. Erişim: <http://www.catalburun.com/d1.html/catalburun.html>.
4. Derbentli Ö., 2008. Anadolu'nun Özgün Hayvanları –Çatalburun. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 79, 3.
5. Durustavci.com, 2009. Çatalburunla İlgili Yapılmış Bir Söyleşi, Erişim: <http://www.durustavci.com/forum/umit-dincerle-catalburunlarla-ilgili-yapilmis-bir-soylesi>.
6. Evcilshop.com, 2008. Çatalburun. Erişim: <http://www.evcilshop.com/forum/catalburun-t-295.html>.
7. Kırmızıbayrak T., Takcı İ., 2006. Body Weight and Morphological Characteristics of Tarsus Çatalburun Dogs, Indian Vet. J., 83, 914-915.
8. Petek M., 2010. Köpek Üretim ve Eğitimi Öğrenci Ders Notları, Bursa, U.Ü.Veteriner Fakültesi.
9. Petek M., 2011. Çatalburun Köpekleri. Türkiye Köpek Irkları Çalıştayı. İ.Ü. Köpek Psikolojisi ve Eğitimi Kulübü, 21. Mart. 2011, İstanbul.
10. Tarsus Avcılar Kulübü, 2008. Tarsus Çatalburun Av Köpekleri. Erişim: <http://www.tarsuscatalburun.org>.
11. Tarsuscatalburun.org, Şubat 2011. Polise Çatalburun Köpekleri. Erişim: <http://www.tarsuscatalburun.org>.
12. Tiftikçioğlu C., Mayıs 2007. Çatalburun (Turkish Pointer). Ankara Bölgesi Veteriner Hekimler Odası Bülteni, Ankara.
13. Yılmaz O., 2005. Kangal Köpeği-Tarihçesi, Tanıtımı, Yetiştirilmesi, Islahı. Öztepe Matbaası, 240. Ankara.